

*Правове забезпечення реалізації прав людини та перспективи їх
удосконалення.*

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС БІЖЕНЦІВ В УКРАЇНІ

Вакеріна А.В.,

студентка 2 курсу, гр. БП-21

кафедри приватного та публічного права

Інституту права та сучасних технологій

Науковий керівник : к.ю.н., професор Олійник А.Ю.

Київський національний університет технологій та дизайну

м. Київ, Україна

Стаття присвячена питанням конституційно-правового статусу біженців в Україні. Досліджується поняття біженця, порядок набуття статусу біженця, порядок припинення названого статусу, права, свободи та обов'язки біженців, їх відповідальність та нормативно-правове регулювання. Пропонуються висновки і рекомендації щодо удосконалення конституційно-правового статусу біженців в Україні.

Ключові слова: біженець, правовий статус біженця, набуття статусу біженця, припинення статусу біженця, права, свободи та обов'язки біженця, нормативно-правове регулювання статусу біженця.

Постановка проблеми. Проблема біженців в конституційному праві має теоретичне і практичне значення. Її теоретичне значення полягає в необхідності вивчення історичного досвіду та удосконалення правового регулювання. Практичне ж її значення потребує удосконалення форм правореалізації у повсякденному житті і спрямоване на підвищення ефективності забезпечення прав, свобод та обов'язків людини і громадянина.

Метою дослідження є характеристика ознак, формулювання визначення та аналіз конституційно-правового статусу біженця. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: а) проаналізувати наукові і нормативно-правові джерела статусу біженця; б) сформулювати наукове визначення і зміст конституційно-правового статусу біженці; в) запропонувати висновки і рекомендації по темі дослідження.

Закон України “Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту” від 08 липня 2011 р. визначає, що біженець – це особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань [1].

Отже, захист особи, яка обґрунтовано побоюється стати жертвою переслідувань за різними, передбаченими законом, ознаками покладається на державу в якій вона звернулася про надання їй статусу біженця.

А. Свящук під правовим статусом біженців розуміє встановлене загальноновизнаними принципами та нормами міжнародного права становище особи біженця, тобто сукупність суб’єктивних прав та обов’язків осіб, які перебувають поза державою свого походження (державою громадянства або постійного проживання), не можуть або не бажають користуватися захистом цієї держави і не можуть та не бажають повертатися в цю державу, обґрунтовано побоюються стати жертвою переслідування, що ґрунтується на ознаках раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або на політичних переконаннях у державі свого походження [2, с. 64]. Біженець не може бути вислана або

примусово повернута до країни, де її життю або свободі загрожує небезпека за різних причин, що визнаються міжнародними договорами чи міжнародними організаціями, учасниками яких є Україна, як такі, що не можуть бути повернуті до країн походження. Біженець не може бути вислана або примусово повернута до країн, де вони можуть зазнати катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання або з яких вони можуть бути вислані або примусово повернуті до країн, де їх життю або свободі загрожує небезпека за ознаками віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань. Біженцем не визнається особа яка : 1) вчинила злочин: а) проти миру, воєнний злочин або злочин проти людства і людяності, як їх визначено у міжнародному праві; б) неполітичного характеру за межами України до прибуття в Україну з метою бути визнаною біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, якщо таке діяння відповідно до Кримінального кодексу України належить до тяжких або особливо тяжких злочинів; 2) винна у вчиненні дій, що суперечать меті та принципам Організації Об'єднаних Націй; 3) до прибуття в Україну була визнана в іншій країні біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту; 4) до прибуття в Україну з наміром бути визнаною біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, перебувала в третій безпечній країні.

Особи, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, користуються тими самими правами і свободами, а також мають такі самі обов'язки, як і громадяни України, крім випадків, установлених Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Особи, яких визнано біженцями в Україні, вважаються такими, які постійно проживають в Україні, з дня прийняття рішення про визнання їх біженцями. Особи, яких визнано особами, які потребують додаткового захисту,

вважаються такими, які безстроково на законних підставах перебувають на території України [1].

Статус біженця та додатковий захист втрачаються у разі, якщо особа: а) добровільно знову скористалася захистом країни громадянської належності (підданства); б) набула громадянства України або добровільно набула громадянства, яке мала раніше, або набула громадянства іншої держави і користується її захистом; в) добровільно повернулася до країни, яку вона залишила чи за межами якої перебувала внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань; г) будучи особою без громадянства, може повернутися в країну свого попереднього постійного проживання, оскільки обставин, за яких її було визнано біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, більше не існує; ґ) отримала притулок чи дозвіл на постійне проживання в іншій країні; д) не може відмовлятися від користування захистом країни своєї громадянської належності, оскільки обставин, на підставі яких особу було визнано біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, більше не існує [3].

Особа, стосовно якої прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, має право на: а) тимчасове працевлаштування, навчання, медичну допомогу в порядку, встановленому законодавством України; б) проживання у родичів, у готелі, піднаймання житлового приміщення або користування житлом, наданим у пункті тимчасового розміщення біженців; в) безоплатну правову допомогу в установленому порядку; г) конфіденційне листування з УВКБ ООН та право на відвідання співробітниками УВКБ ООН; ґ) інші права, передбачені Конституцією та законами України для іноземців та осіб без громадянства, які законно перебувають на території України.

Конституція України закріплює, що іноземцям та особам без громадянства може бути надано притулок у порядку, встановленому законом. Пропонуємо прийняти відповідний закон України.

Особа, яка звернулася за наданням статусу біженця чи додаткового захисту і стосовно якої прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем зобов'язана: а) подати центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, відомості, необхідні для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту; б) відбутися до визначеного місця тимчасового проживання у разі одержання направлення центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту; в) проходити медичне обстеження на вимогу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту; г) з'являтися до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, у визначений ним строк; г) повідомляти центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, про свої поїздки за межі адміністративно-територіальної одиниці України, на території якої вона проживає [1].

Особа, яку визнано біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, має рівні з громадянами України права на: 1) пересування, вільний вибір місця проживання, вільне залишення території України, крім обмежень, встановлених законом; 2) працю; 3) провадження підприємницької діяльності, не забороненої законом; 4) охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування; 5) відпочинок; 6) освіту; 7) свободу світогляду і віросповідання; 8) володіння, користування і розпорядження своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; 9) оскарження до суду рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб; 10)

звернення за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та ін. [4].

Отже, серед ознак, що характеризують поняття конституційно-правового статусу біженця слід назвати такі: а) закріплення статусу нормами міжнародного права, конституцією і законами України та деталізація статусу в підзаконних нормативно-правових актах; б) правове становище особи (іноземця та особи без громадянства), що перебуває поза державою свого походження (державою громадянства або постійного проживання); в) не бажання або не можливість особи користуватися захистом держави її громадянства чи постійного проживання; г) не бажання особи повертатися в названу державу з мотивів переслідування; ґ) звернення особи до української влади з проханням надати їй статус біженця.

Висновок.

Конституційно-правовий статус біженця слід розглядати як закріплене міжнародними нормами, конституцією та законодавством України правове становище особи, що перебуває поза державою свого походження (державою громадянства або постійного проживання), не може або не бажає користуватися захистом цієї держави і не може та не бажає повертатися в цю державу, обґрунтовано побоюються стати жертвою переслідувань і звернулася до України за надання їй притулку.

В Україні існує система конституційно-правових актів, що регулюють розвиток національного права щодо біженців. Водночас, Україна має удосконалювати діюче законодавства про біженців, приділяючи уваги урегулюванню шукачів притулку та осіб, які отримали захист в Україні.

В якості рекомендацій пропонуємо прийняти закон України «Про притулок в Україні».

Список використаних джерел:

1. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 8 липня 2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 16. Ст.146. Поточна редакція від 03. 03. 2016.

2. Свящук А. Л. Проблеми прав біженців та виклики сучасності : навч. посіб. Харків : Вид-во «ФОРМ Голембовська О.О.». 2018. 324 с.

3. Олійник А.Ю. Конституційне право України та зарубіжних країн: Підручник. / А.Ю. Олійник, М.І. Кагадій. За загальною редакцією професора А.Ю.Олійника. К.: КНУТД, 2018. 436 с.

4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. Поточна редакція від 01.01.2020 р.

The article is devoted to the constitutional and legal status of refugees in Ukraine. The concept of a refugee, the procedure for acquiring refugee status, the procedure for terminating said status, the rights, freedoms and duties of refugees, their responsibilities and legal regulation are studied. Conclusions and recommendations regarding the improvement of the constitutional and legal status of refugees in Ukraine are offered.

Key words: refugee, legal status of a refugee, acquisition of refugee status, termination of refugee status, rights, freedoms and duties of a refugee, regulatory and legal regulation of refugee status.